

№ 34 (339)
Верасень 2010 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

www.bfk.by

У нумары:

➔ **Рэгіён: мінуўшчына
Ціхова –** стар. 3

➔ **Імя з забыцця: аб чым
балела сэрца Салаўя –** стар. 4

➔ **Пародненыя:
пісьменнікам зрабіў
Рудзенск –** стар. 6

На тым тыдні...

✓ У сталічным музеі Максіма Багдановіча 31 жніўня адкрылася выстаўка сучаснага дэкаратыўна-ўжыткавага мастацтва «З цеплынёю – у восень», што ладзіцца ў межах цыкла выставак «Каляровыя ніты горада». Яе ідэя палягае ў асэнсаванні і падкрэсліванні значнасці жанчыны-творцы, адлюстраванні шматграннасці яе жыцця.

Гэты год юбілейны для курсаў дэкаратыўна-ўжыткавага мастацтва, што існуюць у Мінску ўжо 20 гадоў. Выстаўка яскрава дэманструе шматстайнасць відаў рамёстваў, якімі захапляюцца сучасныя майстрыхі ў горадзе і мястэчках: вышыўка ручная і з дапамогай швейнай машыны, карункі, вырабы з лазы і скуры, бісерныя вырабы, шпалернае ткацтва, роспіс па тканіне, вязанне, вышыўка залатымі ніткамі, тэкстыльныя лялькі, ласкутная мазаіка.

Выстаўку можна наведаць да 17 верасня.

✓ 3 верасня ў Гродне адбылося ўрачыстае адкрыццё Дзён Еўрапейскай спадчыны. У мерапрыемстве прынялі ўдзел прадстаўнікі Міністэрстваў культуры Беларусі і Літвы, грамадскіх арганізацый. Пад час правядзення круглага стала на тэму «Новае жыццё сядзібна-паркавых комплексаў» былі абмеркаваныя праблемы рэстаўрацыі старога палаца ў Гродне, сядзібы Агінскіх у в. Залесе Смаргонскага раёна, сядзібна-паркавага комплексу ў в. Чырвоны Бераг Жлобінскага раёна.

На фота Наталі КУПРЭВІЧ – палац у Чырвоным Беразе

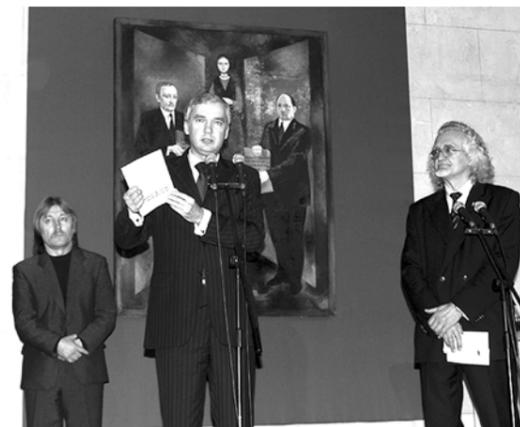

«Беларусь – гэта мы!»

Знамянальнай падзеяй у культурным жыцці краіны стала адкрыццё рэспубліканскай выстаўкі сучаснага выяўленчага і дэкаратыўна-ўжыткавага мастацтва «Зямля пад белымі крыламі», якая ўрачыста адкрылася ў Нацыянальным мастацкім музеі ў Мінску 3 верасня.

Пад час адкрыцця шырокаму колу грамадскасці і замежным паслам былі прадстаўленыя 243 творы 148 аўтараў у розных відах мастацтва: жывапісе, графіцы, скульптуры, габелене, мазаіцы і іншых. Творы былі адабраныя арганізатарамі як з фондаў Нацыянальнага мастацкага музея, так і са збораў мастакоў, якія выстаўляюцца ўпершыню.

Нароўні з працамі вядомых беларускіх творцаў М. Савіцкага, Г. Вашчанкі, М. Данцыга, Л. Шчамялёва, Г. Паплаўскага, В. Грамыкі і іншых у экспазіцыі прадстаўленыя працы маладых аўтараў – лаўрэатаў спецыяльнага фонду Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь па падтрымцы тале-

навітай моладзі, і таксама творцаў сярэдняга пакалення.

Адкрыццём гэтай выстаўкі дадзены старт рэспубліканскай грамадска-культурнай акцыі пад дэвізам «Беларусь – гэта мы». Цягам трох месяцаў будуць ладзіцца розныя культурныя мерапрыемствы. Творцы прадаставяць на суд гледача свае працы ў дзяржаўных музеях і прыватных галерэях Віцебска, Гродна, Гомеля, Слуцка, Брэста ды іншых гарадоў.

У гісторыі нацыянальнага мастацтва гэта другая такая значная мастацкая выстаўка. Першая адбылася ў кастрычніку 1925 года. І цяпер праз 85 гадоў мы маем магчымасць ацаніць той шлях, які прайшло беларускае мастацтва за гэты час.

Выстаўку можна пабачыць да 4 кастрычніка.

Наталі КУПРЭВІЧ
Фота аўтара

Фальклорная «Камяніца»

4 верасня на тэрыторыі Музея народнай архітэктуры і побыту прайшоў фестываль фальклорнай музыкі «Камяніца».

Для ўдзелу ў ім арганізатары запрасілі вядомыя ў краіне фольк-гурты і мала-

дых выканаўцаў фальклорнай музыкі. На пачатку свята яго ўдзельнікаў трошкі падмачыў восеньскі дождж, але да вечара надвор'е наладзілася і пацешыла ўсіх сонечным цяплом і надзвычай прыгожымі фарбамі неба і аблокаў.

Пад запальную музыку і песні гуртоў «Гуда», «Бан Жвірба», «Бі-фолк», «Маланка-аркестр» ды іншых на сенажаці танчыла і гула дыскатэка. А вядучым канцэрта быў знакаміты музыка Алег Хаменка, лідэр фольк-гурта «Палац».

Сярод глядачоў і слухачоў пераважала моладзь. Многія з іх прыехалі самастойна на роварах. Былі і

Прадстаўленне ад гурта «Гуда»

сем'і з дзецьмі, нават замежныя турысты.

Арганізатары фестываля і супрацоўнікі музея ўсё добра прадугледзелі: акрамя агляду экспазіцыяў музея можна было паўдзельнічаць у народных забавах, купіць штосьці на кірмашы сувеніраў, пакаштаваць нацыянальныя стравы.

І яшчэ немалаважны датак: зрабіць гэта ўсё музей здолеў дзякуючы спонсарскай дапамозе прадпрыемства і прыхільніка беларускай музыкі і песні Сяргея Чагрынца.

К. ПАПАРАЦЬ

Гурт «Біфолк» на фестывалі

Нашы віншаванні

Грамадскае аб'яднанне «Беларускі фонд культуры», рэдкалегія «Краязнаўчай газеты» віншуюць калектыў Дома-музея Адама Міцкевіча ў Навагрудку з 90-годдзем выхаду першага дакумента, што праклаў дарогу стварэнню ўнікальнага музея ў Беларусі.

16 верасня 1920 года загадам № 40 Навагрудскі Рэвалюцыйны Ваенны Савет заклаў ідэю стварэння музея Адама Міцкевіча ў яго навагрудскім доме, якая потым, у 1938 годзе, была ўвасоблена ў першай музейнай экспазіцыі, прысвечанай жыццю і творчасці выдатнага польскага паэта.

Жадаем калектыву музея, які ўзначальвае таленавіты даследчык творчасці А. Міцкевіча, дбайны захавальнік яго спадчыны Мікалай Гайба, плёну ў працы, новых дасягненняў на шляху папулярнага творчасці нашага знакамітага суйчынніка.

Грамадзянскі чын мастака і «музеефікатара»

«Краязнаўчая газета» (і асабіста Уладзімір Гілеп) сардэчна віншуюць з 70-годдзем і адкрыццём персональнай выстаўкі ў Мінскім Палацы мастацтва выдатнага мастака-«музеефікатара» Уладзіміра Міхайлавіча Капшай і жадаюць яму моцы духу і цела ў ажыццяўленні творчых планаў і мастацкіх ідэяў.

Уладзімір Міхайлавіч – выхадзец з Рэчыцы Гомельскай вобласці, скончыў Віцебскае мастацка-графічнае педагагічнае вучылішча, потым Беларускі тэатральна-мастацкі інстытут па спецыяльнасці «дызайн інтэр'еру». Акрамя мастацкага праектавання, займаецца станкавым жывапісам і графікай, грамадскай дзейнасцю – узначальвае секцыю мастацкага праектавання Беларускага саюза мастакоў. Жывапісныя і графічныя творы мастака знаходзяцца ў Беларусі і за яе межамі (у Музеі Хаіма Вейцмана ў Ізраілі, у прыватных калекцыях ЗША і краінаў Еўропы).

Амаль уся мастацкая дзейнасць майстра прысвечаная ўвасабленню выяўленчымі сродкамі гісторыі, культуры, прыроды Беларусі, яе рэгіёнаў на розных гістарычных этапах. Ён стварыў шматлікія працы да экспазіцыяў рэспубліканскіх, усесаюзных і міжнародных выставак, а таксама рэспубліканскіх і раённых музеяў, у тым ліку музея савецка-польскай багавой садружнасці ў в. Леніна Горацкага раёна, музея гісторыі ЧБВА, музея старажытнабеларускай культуры НАН Беларусі, музея прыроды Беларусі, Музея народнай творчасці ў в. Моталь Іванаўскага раёна.

Уладзімір Капшай

Сёння мастак працуе над стварэннем музейнай экспазіцыі ў былым маёнтку Напалеона Орды ў в. Варацэвічы Іванаўскага раёна. Паводле ягоных слоў праца гэтая ўскладняецца тым, што вельмі мала захавалася тагачасных арыгінальных матэрыялаў, якія маюць дачыненне да творчасці Напалеона Орды. Але ёсць ужо і вельмі каштоўныя знаходкі – напрыклад, кніга з бібліятэкі Напалеона Орды, выпадкова знойдзеная ў Століне.

Цяперашняя юбілейная выстаўка мастака знаёміць глядача з шэрагам жывапісных твораў родных краявідаў, з нацюрмортамі. На ўрачыстым адкрыцці выстаўкі сабралася шмат сяброў, папленнікаў і прыхільнікаў творчасці мастака, якія выказалі цёплыя словы віншавання і ўдзячнасці за нястомную творчую працу. Мастаку падаравалі букет цудоўных белых ружаў з пажаданнямі такога ж белага і чыстага далейшага творчага шляху.

Наш кар.

Ф.СП-1

Міністэрства сувязі Рэспублікі Беларусь

АБАНЕМЕНТ на газету 63320

Краязнаўчая газета

на 200 год па месяцах

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	----	----

Куды

(паштовы індэкс) (адрас)

Каму

(прозвішча, ініцыялы)

ДАСТАВАЧНАЯ КАРТКА

на газету 63320

Краязнаўчая газета

Кашт	падпіскі	_____руб.	Колькасць	
	пераад-расоўкі	_____руб.	камплектаў	

на 200 год па месяцах

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	----	----

Куды

(паштовы індэкс) (адрас)

Каму

(прозвішча, ініцыялы)

Падпісання на нашу газету
можна з любога месяца

Індывідуальная падпіска

1 месяц
3 месяцы
6 месяцаў

Індэкс 63320

4 500 руб.
13 650 руб.
27 300 руб.

Ведамасная падпіска

1 месяц
3 месяцы
6 месяцаў

Індэкс 633202

4 725 руб.
14 175 руб.
28 350 руб.

Да родных мясцінаў Дубровіча і Драздовіча

І зноў мы едем на Глыбоччыну. Наш кіраўнік Геннадзь Комель адтуль родам і вельмі любіць тыя мясціны, таму нягледзячы на сталы ўзрост і 30° спёку трымаецца бадзёра. Праўду кажуць, што вандроўкі дапамагаюць надоўга захаваць маладоць.

Памочнікам у падарожжы (своеасаблівым лоцманам) стаў рэдактар газеты «Вольнае Глыбокае» Уладзімір Скрабатун. Гэта надзвычай цікавы чалавек, улюбёны ў свой край, які ведае тут кожную сцяжынку. Галоўнай мэтай гэтай вандроўкі было наведванне род-

ных мясцінаў Алесь Дубровіча і Язэпа Драздовіча.

Алесь Дубровіч (сапраўднае імя Аляксей Ягоравіч Рэдзька) – беларускі паэт, удзельнік вызваленчага руху ў Заходняй Беларусі. Неаднаразова арыштоўваўся польскімі ўладамі, правёў два з паловай гады ў віленскай турме «Лукішкі». У час Вялікай Айчыннай вайны веў падпольную дзейнасць на Глыбоччыне, трымаў сувязь з партызанамі. У 1942 годзе арыштаваны гітлераўцамі і разам з бацькам і двума братамі расстраляны.

Наш гід Геннадзь Трафімавіч запрасіў у вандроўку дачку А. Дубровіча, якая жыве ў Глыбокім. Яна паказала нам хату ў вёсцы Каралевічы, дзе жыў паэт, месца расстрэлу сям’і і могілкі, дзе яны пахаваныя.

Наведалі мы і могілкі ў вёсцы Малыя Давыдкі, дзе пахаваны Язэп Драздовіч – беларускі мастак, скульп-

Наш праважаты –
Уладзімір Скрабатун

тар, археолаг, педагог. Ён нарадзіўся ў 1888 годзе ў засценку Пунькі. Вучыўся ў Віленскай мастацкай школе разам з М. Чурлёнісам. Яго называлі беларускім Леанарда да Вінчы, вечным вандроўнікам. На жаль, у апошнія гады жыцця, ён, як і большасць вольных мастакоў, жыў вельмі бедна, і пахаваны быў нават без труны. Затое цяпер там стаіць вельмі прыстойны помнік: стэла з барэльефнай выявай твор-

цы выкананая з вялікім густам (аўтар скульптар Алесь Шатэрнік. – «КГ»). На гадавіну смерці мастака – 15 жніўня туды прыязджаюць мастакі, паэты, каб ушанаваць яго памяць.

Мы таксама наведалі былую ўніяцкую царкву ў вёсцы Порплішча, царкву Нараджэння Багародзіцы ў вёсцы Галубовічы, млын, пабудаваны ў 1920 годзе ў вёсцы Зябкі, вёску і возера Шо, цёплая вада якога зняла ўсю стомленасць. Наведалі мы і азёры Доўгае (самае глыбокае ў Беларусі – 53,7 м) і Акунёва, дзе некатары час жыў Аляксандр Грын. Можна, глядзячы на яго хвалі ён і ўяўляў сабе юную Асоль і пунсовыя ветразі. Жыў тут і лекар, які стаў прататыпам героя фільма К. Занусі, вядомага ў савецкім пракаце пад назвай «Знахарь»...

І шмат чаго мы яшчэ пабачылі цікавага, а Геннадзь Трафімавіч ужо распрацоўвае новы маршрут. Так што працяг будзе!

Людміла КАСЯК
Фота Наталі
КУПРЭВІЧ

Дом, у якім жыў Алесь Дубровіч

«Нечая “ўказка” наўгад як бы датыкаецца да кропкі на “карце жыцця” – з разуменнем, з перакананнем, што ўсюды жыццё, людзі... “Засекчы” жыццёвы рух на нейкай кропцы і, наблізіўшы яго “буйным планам”, прыглядзецца, паказаць, а затым “адпусціць”», – Алесь Адамовіч.

Вось жа, стаўлю на мэце – прыглядзецца, наблізіць, паказаць адну кропку на “карце жыцця”, адну згадку, адзін цуд з майго маленства – Ціхова, якога ўжо даўно няма і ніколі не будзе.

Ціхова – ужо сама назва гучыць як песня. Таямнічае, загадкавае месца. Колішні багаты маёнтак у Налібоцкай пушчы, паблізу роднай мацінай вёскі Антанёва, што ў Карэліцкім раёне. Мне ў дзяцінстве давялося пабачыць толькі сляды былой велічы: здзічэлыя кусты бэзу, зарослая сажалка, падмурак палаца, склеп, у якім жыў чалавек – апошні жыхар Ціхова, яго верны слуга, што мог вартаваць толькі мінулае, які не пажадаў сысці адсюль, калі, пакінуты гаспадарамі ў 1939 годзе, маёнтак быў разрабаваны і знішчаны.

Мы з бабуляй, Марыяй Бандарык, хадзілі туды па сон – яшчэ адзін цуд, таямнічая кветка, да сканала прыгожая, колеру няяркага блакіту, што цвіце толькі там, дзе няма тлуму, галасу, дзе заўсёды спакой і ціш. Таму ўсялякія спробы перасадзіць сон у гародчык – марныя. Ціхова ж было месцам ідэальным для кветкі сон. Мне прыкра чуць «правільную» назву – «сон-трава», бо гэта ніякая не трава, а менавіта кветка. Ніхто і ніколі ў Антанёве не аба-

Ціхова Ціхова Ціхова

зваў сон травой. У параўнанні з іншымі першымі вясновымі краскамі гэтая ўяўлялася мне велічнай княгіняй ці соннай царэўнай між сціпых пралесак-пакаёвак ці жоўтай лотаці-ахмістрыні.

У 30-я гады Ціхова належала слаўнаму доктару-мецэнату, які быў спецыялістам ледзь не ва ўсіх галінах медыцыны. Мама, Валянціна Барэйка, успамінала, як прыйшлі яны аднойчы з бабуляй да пана доктара. Мама – маленькая, вельмі кволая. Прызнаў залатуху. Сказаў лячыць праз добрае харчаванне. Даў пігулкі, вітаміны. І да бабулі: «У Вас прыгожыя зубы. Але – камні. Давайце здыму». І тут жа зрабіў гэтую ста-маталагічную працедуру. Глянуў у вако: «А вось ідзе чалавек, усе праблемы якога знікнуць, калі ажэніцца». Развітаўшыся, мама з бабуляй сустрэлі ў двары старога вясковага кавалера. Які і праўда хутка ўзяў шлюб. І стаў здаровым. Мама ўсё дзівілася, як лекар, не ведаючы чалавека, толькі глянуўшы здалёк, гэтакі своеасаблівы дыягназ паставіў і лячэнне вызначыў. За лячэнне доктар грошай не браў. Клікаў вяскоўцаў на працы ў поле. Ішлі з хвотаю, бо кожны быў удзячны добраму пану лекару.

Ціхова было набытае для хворага на лёгкія малодшага лекаравага брата (яго ў Антанёве называлі Гаўлікам), бо сасновы бор – найлепшыя мясціны для сухотнікаў. Каб падоўжыць жыццё любаму брату. Аднак ад лёсу не ўця-

чэш. Тут малады лекараў брат знайшоў сваю пагібель.

У Антанёве ў тым часе ў школе працавала вельмі прыгожая маладая настаўніца. Пані Ядзвіга Маеўская, пра якую згадвае Уладзімір Калеснік у сваёй кнізе «Доўг памяці». Антанёўцы любілі тую мілую дзяўчыну. На ўсе вяселлі запрашалі яе як ганаровую, жаданую гасцю. Казалі: «На вяселлі самымі прыгожымі былі маладая і пані вучыцелька». Гэтая прыгажуня і стала згубай для лекаравага брата. Яна жыла ў ягоным маёнтку. Мамаіна стрычаная сястра цётка Верка і ейны муж дзядзька Арсень Лядэцкія гэтак казалі мне: «Не ведаем, ці з ім жыла, казаць пра тое не будзем». У халоднае надвор’е ён штораду падвостіў пані Ядзю на працу ў вазку, а ў добрае яна ездзіла на ровары. Пані настаўніца ўжо мела суджанага. Гэта была яе таямніца. Ніхто не ведаў. Жаніх быў дзесьці далёка. Вайсковец, афіцэр. Невядома, як ставілася настаўніца да каханнага лекаравага брата. Падаецца, гэта было шчырае шкадаванне. Была шляхетнай, прыстойнай, спагаднай дзяўчынай. Ад свайго суджанага даставала лісты. Сама атрымоўвала на пошце ў мястэчку Ярэмчы. Відаць, баялася, каб не трапілі ў чужыя рукі. І тым разам пайшла па чаканую вестачку. Узяла ліст і пачала чытаць. А ў гэтую хвіліну на пошту літаральна ўрываецца той, хто кахае яе, хто без яе не ўяўляе свайго жыц-

ця. Вырывае з яе рук ліст, чытае. А там – мары пра будучыню, размова пра шлюб, дамова пра ад’езд... Дастае рэвальвер і страляе ў сваю каханую, якая і гіне на месцы. А сам вяртаецца ў Ціхова. Адна з соснаў стала ягонай шыбе-ніцай...

Па версіі дзядзькі Арсень, Гаўлік таксама застрэліўся. Апошнія антанёўцы добра памятаюць тыя падзеі. Цётку Верку (1928 г.н.) пані Ядзя вучыла: «Заплюшчу вочы, і здаецца, як жывую яе бачу: прыгожая вельмі, валасы русыя, андуляцыя, сукенка ярка-сіняя, валашковая». Пра гэтую сукенку і дзядзька Арсень згадвае. Праз многа гадоў пасля мацінага сыходу нарэшце даведваюся, адкуль у ейнай памяці той рамантычны вобраз, пра які неаднойчы чула: «Найпрыгажэйшы ўбор – валашковая сукенка. Перад маімі вачыма – маладая дзяўчына, што ідзе па дарозе, апранутая ў такую сукенку. А вакол – залатая восень... Не ведаю, хто яна, і дзе я гэта бачыла, а помню. Пашый сабе такую сукенку».

Пахавалі пані Ядзю і Гаўліка побач на ярэміцкіх могілках. Цётка Верка была на тым пахаванні, уся школа была. Памятае, што прыязджала маці пані Ядзі, гэтка ж прыгожая, як дачка, і вельмі, як на вочы сялянскай дзяўчынкі, маладая.

Здзічэлыя бэзавыя кусты ў Налібоцкай пушчы, згаданыя нашым слынным земляком пісьменнікам Янкам Брылём у яго мініяцюрах, – гэта памятка, помнікі, адзінокія і адзіныя сведкі таго, колісь жывога, прыгожага свету.

Не заўсёды ў Ціхове было ціха...

Ала ПЕТРУШКЕВІЧ,
г. Гродна

Чытач мала ведае пра Алеся Салаўя: творы гэтага выдатнага паэта ніколі не выдаваліся ў Беларусі. Яшчэ з камуністычных часоў за ім замацавалася ганебнае кляймо калабаранта, хаця ні ў якіх крыніцах нельга знайсці звестак, што Алесь Салавей супрацоўнічаў з нямецка-фашысцкімі акупантамі. Знаходзячыся на акупаванай тэрыторыі, паэт працаваў у рэдакцыях газет і часопісаў, каб выжыць, зарабіць на жыццё. Не ўсе ж маглі ў той цяжкі для Радзімы час выехаць у Ташкент, гэта была прывілея партыйных, савецкіх кіраўнікоў і іхніх дзяцей. Асноўная ж частка жыхароў Беларусі жыла, працавала, пакутвала на тэрыторыі, занятай акупантамі.

У Беларусі цікавае і змястоўнае даследаванне жыцця і творчасці Алеся Салаўя здзейсніла пісьменніца, педагог, прафесар, акадэмік Міжнароднай акадэміі навук Еўразіі Лідзія Савік у нарысе, змешчаным у яе кнізе «Пакліканя».

Прыемны падарунак беларускім чытачам зрабіла выдавецтва «Лімарыус», заснаваўшы новую серыю «Галасы Айчыны». У гэтай серыі зусім нядаўна выйшла ўпершыню ў Беларусі кніга, прысвечаная жыццёваму шляху і творчасці паэта Алеся Салаўя. Кніга «Алесь Салавей» вызначаецца высокім навуковым узроўнем (укладальнік, аўтар прадмовы і каментарыя Міхась Скобла), хаця тыраж яе невялікі – усяго 400 асобнікаў.

На яе амаль 260-ці старонках надрукаваныя вершы, паэмы, драматычныя творы паэта, ёсць тут вершы і для дзяцей. На астатніх 220-ці старонках – лісты Алеся Салаўя, адрасаваныя паэтам-эмігрантам Ларысе Геніюш, Рыгору Крушыну, Масею Сяднёву, Вітаўту Тумашу, Антону Адамовічу, успаміны сучаснікаў пра паэта. Кніга выйшла ў цвёрдай вокладцы і аздоблена шматлікімі фотаздымкамі.

Творчасць Алеся Салаўя быццам існуе, а быццам не. Дзяржаўнымі выдавецтвамі такія паэты не друкуюцца. Магчыма, іх не любяць некаторыя нашыя чыноўнікі, сярод якіх ёсць і беларусафобы, за тое, што творы паэтаў-эмігрантаў напісаныя выключна на роднай мове і прасякнутыя любоўю да Беларусі.

У адной з кніг Міхась Скобла параўноўвае гэтую

літаратуру з незгасальным падземным гарэннем торфу: агонь гэты тушаць і пажарныя, і заліўныя дажджы, а ён усё гарыць. Але прыйдзе час – агонь вырвецца на паверхню і запалае з падвойнай і тройнай сілаю. Балотны агонь – вельмі трапная ха-

І на старонцы 232 знаходжу: Радзюк Васіль Раманавіч расстраляны ў Мінску 10 студзеня 1938-га. Рэабілітаваны ў маі 1960 года. Астанкі яго знаходзяцца, верагодна, у сумнаведомых Курапатах. Маці, Марыя Сяргееўна, асуджаная на 10 гадоў

сын «ворага народа», і да партызанаў. Увосень 1941 года паэт пакідае Лагойск, пераязджае ў Мінск і ўладкоўваецца ў рэдакцыю «Беларускай газеты», дзе працавала паэтка Наталля Арсеннева, вернутая з казахстанскай ссылкі з двума сынамі. Тут ён дру-

дай. У Берліне ён напісаў верш «Fröhliche Weihnachten» («Вясёлых калядаў»), дзе ёсць такія радкі: «Карае вас, карае Божы меч // Ліхіх бясчынных». У той час яшчэ дыміліся печы Бухенвальда і Дахау, куды мог патрапіць і паэт, калі б гэты верш апынуўся ў немцаў. Пасля Берліна Алесь Салавей кароткім заездам наведаў Прагу, дзе адбылася яго сустрэча з Ларысай Геніюш, і неўзабаве апынуўся ў Аўстрыі (Зальцбург), дзе да 1949 года быў у лагера для выгнанцаў. Тут ён ажаніўся з Зінаідай Кадняк і стаў бацькам сына Міхася і дачкі Ганны. Зальцбургскі перыяд жыцця быў незвычайна плёны ў паэтычных адносінах. За гэты час напісаныя паэмы «Домік у Менску», «Звіняць званы Святой Сафіі», «Сын», тут убачыў свет зборнік паэзіі «Сіла гневу», у якім шмат вершаў прысвечана Радзіме.

У 1949 годзе Алесь Салавей з сям'ёй выехаў у Аўстралію. У Мельбурне набыў кавалак зямлі, пабудаваў уласны дом і ўвесь час працаваў на фабрыцы. Там нарадзіўся яшчэ адзін сын – Юрка. У вершах, напісаных на далёкай чужыне, адчуваецца туга паэта па страчанай роднай Беларусі. Жывучы на далёкім кантыненте, паэт не прысвяціў яму ніводнага верша, ён жыў надзеяй на вяртанне ў вольную незалежную Беларусь. У Аўстраліі яго вельмі падтрымлівала ліставанне з Ларысай Геніюш, якая на той час жыла ўжо ў Зэльве. Выдатная паэтка дасылала Алесю Салаўю кнігі Васіля Быкава, Уладзіміра Караткевіча, Ніла Гілевіча. У 1952 годзе паэт падрыхтаваў да друку рукапісы двух новых сваіх зборнікаў: «Вянкі» і «Несмяротнасць», але выйшлі яны ў свет пасля яго смерці. Верны сын сваёй Радзімы, Алесь Салавей найвялікшым сваім скарбам лічыў родную, беларускую мову.

Памёр Алесь Салавей 22 студзеня 1978 года ў Мельбурне і пахаваны там на Беларускіх могілках.

Час замоўчвання літаратурнай спадчыны паэта Алеся Салаўя, як і паэтыкі Ларысы Геніюш, прайшоў. І зараз, з выхадам у свет кнігі «Алесь Салавей», а ў будучыні і іншых выданняў, аб гэтым цудоўным паэце будзе ведаць і чытаць яго наша Беларусь.

Львон ЦЕЛЕШ,
г. Дзяржынск

«О, мая Беларусь! Хто з табой, той – шчаслівы!»

рактарыстыка творчасці Алеся Салаўя, Ларысы Геніюш ды іншых. Іхнія творы ўжо чытаюць нягледзячы на дарэмныя намаганні «пажарнікаў».

Гапраўднае імя Алеся Салаўя – Альфрэд Радзюк, а нарадзіўся ён 1 мая 1922 года ў вёсцы Крысава, што за 6 кіламетраў ад Койданава (Дзяржынска). Я неаднойчы наведаў гэтую вёску, размешчаную на беразе ракі Вусы. Старыя ліпы на ўсходнім, шматлікія буслянкі, рэчка – усе гэтыя маляўнічыя краявіды павінны былі з дзіцячых гадоў зачароўваць Альфрэда. Вершы хлопчыка пачаў складаць з васьмігадовага ўзросту, і першымі добразычлівымі яго слухачамі і «крытыкамі» былі высокаінтэлігентныя бацька Васіль Раманавіч і маці Марыя Сяргееўна. Бацька паэта атрымаў вышэйшую сельскагаспадарчую адукацыю, працаваў у в. Самахвалавічы, на Чэрвеньшчыне (в. Натальеўск), у в. Вялікія Навасёлкі (Койданаўшчына), а ў 1934-м годзе сям'я пераехала ў Койданава, дзе Васіль Раманавіч займаў пасаду загадчыка гандлёвага аддзела райспажыўсаюза. Альфрэд вучыўся ў Койданаўскай сярэдняй школе разам з будучым вядомым гісторыкам Міколам Ермаловічам.

Ужо ў 1937 годзе першыя вершы Алеся Салаўя «На сенажаці», «Шылава гара», «Ты», «Выйдзі, паслухай» пачалі з'яўляцца на старонках часопіса «Піянер Беларусі» і раённай газеты «Ударнік Дзяржыншчыны».

...Жніўняскай ноччу органамі НКУС былі арыштаваныя яго бацькі, якіх ні Альфрэд, ні два малодшыя яго браты і сястра больш ніколі не ўбачаць. Гартаю кнігу «Памяць. Дзяржынскі раён».

зняволення, рэабілітаваная 8 студзеня 1956 года. Адбыўшы поўны тэрмін зняволення, яна рана пайшла з жыцця і пахаваная на могілках у в. Вязань, што побач з Фаніпалем.

Такім чынам, на плечы 15-гадовага юнака Альфрэда ўзваліўся ўвесь цяжар па ўтрыманні малодшых братоў Лявонкі, Уладзіка і сястрычкі Алы. Пасля гэтай трагедыі ў школе Альфрэд з'яўляўся рэдка, бо трэба было зарабляць на хлеб, працуючы на торфараспрацоўках, вывазцы лесу, разгрузцы вагонаў. Юнак паступіў у Мінскае педагагічнае вучылішча, якое не скончыў з-за дрэнных жыццёвых умоваў. Летам 1938 года Альфрэд Радзюк быў запрошаны на курсы маладых аўтараў, дзе пазнаёміўся з Аркадзем Куляшовым, Міколам Аўрамчыкам. Заняткі на курсах праводзілі Пятро Глебкі і Кузьма Чорны. У перадаванні перыяд Альфрэд шмат чытаў, захапляўся творчасцю Янкі Купалы і Максіма Багдановіча, пачаў асвойваць класічныя формы верша: санеты, актавы, трыялеты, рандо, якія потым паспяхова выкарыстоўваў у сваёй творчасці. Да пачатку вайны паэт нейкі час працаваў у рэдакцыі лагойскай раённай газеты «Чырвоная Лагойшчына». Тут ім быў напісаны санет «Гайна».

А перад прыходам немцаў ён напісаў верш «Відаць, забыў Напалеона», у якім ганьбіў Гітлера і яго кліку. Верш трапіў у рукі немцаў, паэт быў арыштаваны і пасаджаны ў турму, з якой ледзь выбраўся. На фронт паэта не ўзялі з прычыны хворага сэрца і кепскага зроку, не прыстаў ён, як

Алесь Салавей
(Вільня, 1944 г.)

куецца ў газетах пад псеўданімамі Алесь Вясовы, Алесь Вясёлка, а свой верш «Радасць жыцця» ён упершыню надрукаваў пад псеўданімамі Алесь Салавей. Давялося паэту працаваць і ў гарадскім пасёлку Ілья, што на Вілейшчыне, дзе ім былі напісаныя вершы «Маці чакае сына з вайны», «Спі, мой родны». У вершы «Беларусі», напісаным таксама ў Ільі, ёсць такія радкі: «За цябе маё сэрца бале, // Дарагая мая Беларусь». Тэма патрыятызму гучыць і ў іншых вершах Алеся Салаўя. Шмат твораў ён прысвяціў Усяславу Чарадзею, Францыску Скарыне, Сымону Буднаму, Максіму Багдановічу, уславіў мясціны, дзе давалося яму пабываць.

У Рызе Алесь Салавей працаваў намеснікам галоўнага рэдактара беларускага часопіса «Новы шлях». Тут пабачыў свет яго паэтычны зборнік «Мае песні».

Потым Алесь Салавей пакручастым шляхам з Рыгі трапіла ў Берлін. Ён ведае, што ад вызваліцеляў яго чакае, як і бацьку, расстрэл, хаця паэт не адчуваў за сабою ніякай віны перад савецкай ула-

«І ў новым свеце пройдзе ўсё былое прада мной...»

Старонкі радаводу Дзядора Дзявольскага

(Заканчэнне. Пачатак у № 33)

былі патрэбныя не толькі Багдановічу, але і яго сталаму настаўніку. Сярод рукапісаў і матэрыялаў Максіма Багдановіча, што захоўваліся ў Інбелкульце і страчаныя пад час Другой сусветнай вайны,

былі чатыры лісты ад Дзявольскага.

Значна змянілася жыццё Дзядора пасля рэвалюцыйных падзеяў кастрычніка 1917 года, таксама, як і жыццё мільёнаў яго суайчыннікаў. Ён працуе ў Народным камісарыяце асветы ў 1918–1919 гадах, пазней – эканамістам Маскоўскага абласнога Саюза кааператараў (1919–1921), у Маскоўскім селькрэдытсаюзе (1921–1926), іншых падобных установах.

Першая сусветная вайна закранула абодвух сяброў, хаця па стане здароўя ні адзін з іх не мог пайсці ў армію. Як вядома, Максім Багдановіч браў удзел у працы Мінскага аддзела Беларускага таварыства помачы пацярпелым ад вайны. А Дзядор Дзмітрыевіч, хаця і быў прызнаны не прыгодным да вайскавай службы, у кастрычніку 1914 года добраахвотна пайшоў на фронт у якасці брата міласэрнасці 4-га палявога атрада Усерасійскага Земскага Саюза, дзе працаваў да мая 1916 года.

Паміж маладымі людзьмі працягвалася сяброўства, яны пісалі адзін аднаму лісты. Ва ўспамінах Дзядор узгадвае два лісты ад Максіма, датаваныя 1916 годам. На жаль, поўны іх змест невядомы, Дзядор прыводзіць толькі адну фразу, якая тычыцца іх гімназічнага настаўніка літаратуры Уладзіміра Белавусава. Яго часта наведваў Максім, яны падоўгу размаўлялі на розныя тэмы, якія цікавілі маладога паэта. Гэтыя размовы

тве набярэжнай у Куйбышаве (да 1940).

Праз пэўны час Дзядор вяртаецца ў сталіцу, працуе ў розных прамыслова-кааперацыйных арцелях. Нават у страшныя змрочныя часы Вялікай Айчыннай вайны, калі вораг стаяў пад самымі сценамі Масквы, Дзявольскі не пакінуў горад, што стаў для яго родным.

27 снежня 1948 года Дзядор Дзмітрыевіч Дзявольскі быў зноў арыштаваны органамі Міністэрства дзяржаўнай бяспекі і абвінавачаны ў антысавецкай прапагандзе і захаванні антысавецкай літаратуры. Тэрмін пакарання, сумна вядомы, – 10 гадоў без права перапіскі. Дзявольскі адбывае яго ў Дуброўлагу да 1955 года.

Вяртаецца Дзядор Дзмітрыевіч вельмі хворым, але маральна ня зломленым. Ён працягвае весці актыўнае жыццё. Як узгадвалі яго знаёмыя, Дзявольскі быў надзвычай сціплым чалавекам, амаль аскетам. Але вельмі цікавіўся навінкамі літаратуры і мастацтва, навукі, цаніў сур'езную музыку, сачыў за мастацкімі выстаўкамі, захапляўся лыжнымі прагулкамі і фатаграфаваннем.

Некаторы час пасля вяртання з Дуброўлагу Д. Дзявольскі жыў у свайго брата Уладзіміра на Істры. Ён не быў адзіночкі, хаця жыў далёка

ад сяброў. Штодня прыходзілі лісты, у тым ліку і ад тых, з кім разам адбываў пакаранне. І калі Дзядор ужо зноў вярнуўся ў Маскву, ад аднаго з сяброў па перапісцы

Сяргей і Дзядор Дзявольскія, іх сябра Т. Садоўскі (справа); Яраслаўль

паступіла прапанова перайменаваць завулак, у якім ён жыў, у завулак Дзявольскага. Гэтая прапанова, выказаная ў гумарыстычнай форме, сведчыць аб вялікай павазе людзей да яго. Нягледзячы на страшныя гады турэмнага зняволення, лагернага жыцця, Дзядор Дзмітрыевіч не страціў сваёй чалавечнасці, не страціў любові да жыцця, да людзей, якія былі вакол яго ці якія ўжо даўно адышлі ў вечнасць.

Успаміны пра Максіма Багдановіча Дзядор

дзіць у самай простаі, іншы раз зусім не мудрагелістай гаспадарцы субяседніка, самае для іх абодвух важнае і патрэбнае. І гэта зараз жа і міжволі дазваляла чалавеку паказаць самае каштоўнае, чалавечнае, што ў ім было». Мне думаецца, што тое ж можна сказаць і пра Дзядора Дзмітрыевіча.

Дзіўным падасца той факт, што сяброўства, якое некалі існавала паміж Максімам і Дзядорам, працягваецца і сёння – на іншым узроўні. Ужо некалькі дзесяткаў гадоў існуюць цесныя стасункі паміж супрацоўнікамі Літаратурнага музея Максіма Багдановіча і пляменніцай Дзядора Нінай Сяргееўнай Дзявольскай. Яна заўсёды чаканы гасць, удзельнік навукова-практычных канферэнцыяў, штогод прыязджае на Свята паэзіі і песні ў Ракуцёўшчыну, у снежны разам з намі святкуе дзень нараджэння Максіма Багдановіча. Ніна Сяргееўна пастаянна папаўняе фонды музея кнігамі, рэчамі, фотаздымкамі сям'і Дзявольскіх. Яна напісала цікавыя ўспаміны пра Дзядора Дзмітрыевіча Дзявольскага.

Ірына МЫШКАВЕЦ

(Паводле зборніка «Я хацеў бы спаткацца з Вамі...»)

Фотаздымак з фондаў Літаратурнага музея

М. Багдановіча

(Друкуецца ўпершыню)

Значна змянілася жыццё Дзядора пасля рэвалюцыйных падзеяў кастрычніка 1917 года, таксама, як і жыццё мільёнаў яго суайчыннікаў. Ён працуе ў Народным камісарыяце асветы ў 1918–1919 гадах, пазней – эканамістам Маскоўскага абласнога Саюза кааператараў (1919–1921), у Маскоўскім селькрэдытсаюзе (1921–1926), іншых падобных установах

Першая хваля сталінскіх рэпрэсіяў не абмінула і Дзядора Дзмітрыевіча. Падстава для арышту – данос кагосьці з калегаў. 26 лютага 1934 года яго арыштавалі і прысудзілі па артыкуле 58 Крымінальнага кодэкса да двух гадоў пазбаўлення волі. Ужо ў жніўні 1935 года Дзявольскі быў датэрмінова вызвалены, але паколькі ў Маскву не меў права вярнуцца, працаваў на будаўніцтве канала Масква–Волга (да 1938 года), будаўніц-

Некаторы час пасля вяртання з Дуброўлагу Д. Дзявольскі жыў у свайго брата Уладзіміра на Істры. Ён не быў адзіночкі, хаця жыў далёка ад сяброў. Штодня прыходзілі лісты, у тым ліку і ад тых, з кім разам адбываў пакаранне

пісаў больш чым праз сорак гадоў пасля іх апошняй сустрэчы. Ён прыгадаў адну цудоўную рысу характару сябра: «Максім умеў знахо-

Быў час, калі з дня ў дзень, з раніцы ў раніцу мы сустракаліся з Мікалаем Старадымавым у адным рабочым пакоі. Тады ніхто не лічыў Ашхабад, Туркменістан, дзе мы з Міколам служылі ў рэдакцыі салдацкай шматтыражкі «За Родину», чужой краінай. Але здарылася так, што «пухавіцкую» частку біяграфіі свайго туркестанскага таварыша, рускага пісьменніка Мікалая Старадымава, які жыве і працуе зараз у Маскве, я высвятляю толькі цяпер.

Дык што ж яднае майго таварыша з пухавіцкай старонкай? Расказвае Мікалай Аляксандравіч: «...Бацька мой быў афіцэрам. І ранняе дзяцінства маё прайшло ў гарнізонах. Самыя першыя ўспаміны (мне было паўтара года): танкі ідуць па «танкавай дарозе», зусім недалёка ад нашага дома ў беларускай Мар'інай Горцы... І на футбольнае поле садзіцца верталёт – тады яшчэ дзіўная машына... Адпаведным было і атачэнне: салдаты і афіцэры, бацькавы паплечнікі па службе, іх жонкі, іх дзеці... І таму ў гэтых умовах родзічы маёй маці былі як пэўнае вакно ў іншы свет! Дзед Пеця (Пётр Яўсеевіч Лобач) і бабуля Лена (Алена Ігнатаўна Лобач) жылі ў пасёлку Рудзенск непадалёк ад Мінска. Туды мы з братам прыязджалі на канікулы. Неяк жылі мы там і цэлы год, калі бацьку перавялі да новага месца службы.

Пётр Яўсеевіч Лобач быў надзіва добрым чалавекам. Ласкі асаблівай мы з братам ад яго не бачылі і не чулі. Але сыходзіла ад дзядулі нейкая асаблівая, прыцягальная дабрыва. Я проста маліўся на дзеда. На ўсё жыццё ён застаўся для мяне незаменным ўзорам чалавека сумленнага... У традыцыях Беларусі была павага да ветэранаў. І памятаю, што да дзеда ставіліся як да чалавека заслужанага. І торф прывозілі, і дах неяк дапамаглі адрамантаваць, і з сена для каровы падтрымалі... Бо дзед быў інвалід, прайшоў усю вайну.

Да Вялікай Айчыннай вайны дзед Пеця займаў нейкую пасаду ў сельсавеце. Быў камуністам. Калі пачалася вайна, ніхто і падумаць не мог, што так хутка прыйдзе акупацыя. Каманду на эвакуацыю дзед Пеця атрымаў на трэці ці чацвёрты дзень вайны. Трэба было яму эвакуіраваць калгасны статак кароваў. Сваім, зразумела, ходам. Між тым, карова – не чалавек, доўга яна ісці не можа. Ёй патрэбны нармальны адпачынак. Прыблізна на трэці дзень эвакуацыі стала зразумела, што далёка адысці не ўдасца. Было прынятае рашэнне статак знішчыць. Па законах мірнага часу, канечне ж, дурное і зусім няправільнае рашэнне. Але ж тады была вайна.

І, відавочна, кіраваліся логікай: «Каб каровы, іх мяса не засталіся ворагу!..»

Цяпер ужо, з вышыні часу, калі ўспамінаю пра «дзядулеў» калгасны статак 1941 года, перад вачыма ўсплываюць карціны з Афганістана, Чачні... Мне столькі разоў даводзілася бачыць, як памірае паранены скот. Колькі наглядзеўся на гэтых выпадковых ахвяраў вайны! Яны траплялі на міны, былі мішэнямі артылерыйскіх абстрэлаў, а здаралася,

давядзецца... Неяк у Башкірыі знайшлі мёртвага вярблюда, па ім чарвякі поўзаюць, а елі – куды падзенешся... Апавяданні свае пачынала звычайна так: «Фактам дзела...» Гэта ў яе прыказка такая... І кнігі чытала. Гавораць, што вясковыя людзі кніг не чыталі, стэрэатып такі, што ўсе былі непісьменныя. Не, аказваецца, чыталі... Колькі помню – заўсёды працавалі. Агарод трымалі вялікі. За Рудзенскам поле бульбяное. Там і дрэвы пладоўныя, і кусты

я чытай сваю аповесць у класе. Пэўна, на гадзінах палітінфармацыі ці яшчэ якіх-небудзь выхавальных мерапрыемствах... Калі ўжо дарослым прыязджаў у Рудзенск, то шмат хто з маіх сяброў маленства ўспамінаў пра мяне дзякуючы той фантастычнай аповесці... А яшчэ маю цягу да літаратурнай творчасці падтрымлівала ўся мая беларуская, рудзенская радня... Гэта, відаць, на ўзроўні нейкай падсвядомасці і не магло не паўплываць на выбар пісьменніцкай скіраванасці ў маім жыцці...»

А зараз – некаторыя ўдакладненні да жыццёвай і творчай біяграфіі Мікалая Старадымава. Нарадзіўся Мікалай Аляксандравіч 24 лютага 1956 года ў Дрэздэне, дзе бацька служыў у складзе Групы савецкіх войскаў у Германіі. У 1973 годзе скончыў сярэдняю школу ў Жытоміры. У 1974 годзе паступіў у Данецкае Вышэйшае ваенна-палітычнае вучылішча інжынерных войскаў. Скончыў навучальную ўстанову з чырвоным дыпламам у 1978 годзе і быў размеркаваны ў ваенна-будаўнічыя войскі. З восені 1980 года на пасадзе карэспандэнта-арганізатара 58-й гвардзейскай мотастралковай дывізіі ў горадзе Кізыл-Арват (Туркменія). Пасля там жа быў адказным сакратаром шматтыражкі. У 1985 годзе Мікалая Старадымава накіравалі адказным сакратаром газеты «Гвардеец» 5-й гвардзейскай мотастралковай дывізіі ў Афганістан.

З 1989 года маёра М. Старадымава прызначаюць пастаянным карэспандэнтам газеты Чырванасцяжнай Туркестанскай ваеннай акругі «Фрунзевец» (у час Вялікай Айчыннай вайны сярод аўтараў выдання быў народны паэт Беларусі Якуб Колас). У 1991-м вопытны ваенны газетчык паступае ў Ваенна-палітычную акадэмію імя У.І. Леніна на рэдактарскае аддзяленне. Закончыўшы акадэмію,

працуе ў газеце «Красная звезда» карэспандэнтам, потым намеснікам рэдактара аддзела. У 2001 годзе Мікалай Аляксандравіч звальняецца ў запас ў званні палкоўніка.

Мікалай Старадымаў узнагароджаны ордэнамі «За службу Радзіме ва Узброеных сілах СССР» 3-й ступені, ордэнам «За ваенныя заслугі», медалём Сувова. Яго журналісцкая праца адзначаная прэміяй Саюза журналістаў Расіі (за 1995 год) у намінацыі «За працу ў «гарачых кропках»». Пісьменнік – аўтар 12 арыгінальных кніг. Ён лаўрэат літаратурных прэміяў імя Аляксандра Грыбаедава і Уладзіміра Карпава, а таксама «Залатое пяро Русі».

Алесь КАРЛЮКЕВІЧ

«Рудзенск зрабіў мяне пісьменнікам...»

гінулі таму, што салдаты абіралі іх мішэнямі ад няма чаго рабіць, проста так!..

Пасля няўдалай эвакуацыі мой дзед апынуўся ў партызанскім атрадзе. Позняй восенню захварэў на запаленне лёгкіх. Вывезлі на самалёце на Вялікую Зямлю. Падлячыўся і стаў у шэрагі абаронцаў Мас-

квы. Карову трымалі, дзед спрабаваў пчол разводзіць. Толькі нешта ў яго не атрымалася.

Адпаведна, і мы працавалі, калі прыязджалі. Канечне ж, болей бегалі і гулялі (гойсалі, па выказванні бабулі). Але калі што трэба было рабіць, то рабілі. І зямлю капалі, не цалік, зразумела, а зямлю рыхлую, агародную...

І дровы пілавалі, калолі, жука каларадскага збіралі, ліпаваю квецень... І бульбу капалі, яблыкі, ягады збіралі. З таго часу ў мяне вялікая павага да сельскага люду, які працуе на нас, гараджанаў. З таго часу перакананы, што дабрабыт у вяскоўцаў залежыць ад таго, як яны працуюць...»

Пагадзіцеся, цікавы ўспамін. Магчыма, намагаючыся ў мастацкай прозе ствараць партрэты нашых сучаснікаў, рускі пісьменнік Мікалай Старадымаў трымае перад вачыма рудзенскіх, пухавіцкіх, мар'інагорскіх рупліўцаў ад зямлі...

квы, там, дзе ішлі самыя цяжкія баі. Цікавы знак праз дзесяцігоддзі мне падрыхтавала гісторыя. У 1980–1985 гадах я служыў у Кізыл-Арватце (Туркменія) ў 58-й Рослаўльскай мотастралковай дывізіі. Дык вось, адзін з палкоў гэтага злучэння ў час бітвы пад Масквою трапіў у акружэнне і амаль цалкам загінуў.

Праз лінію фронту прарваліся ўсяго некалькі чалавек. Мой дзед суправаджаў у штаб палка аднаго з акружэнцаў...

Пасля зноў быў шпіталь. Дзеда хацелі камісаваць. Аднак ён дамогся, каб адправілі на фронт. У 1943 годзе пад Ленінградом патрапіў пад абстрэл нямецкага мінамёта, атрымаў цяжкія знявечанні. Выжыў, ды толькі да канца дзён не працавала ў яго адна рука, засталася з таго бою пакалечанай. Вярнуўся дадому пасля вызвалення Беларусі і, нягледзячы на стан здароўя, амаль да канца жыцця працаваў...

Бабуля Лена была проста выдатнай апавядальніцай. У грамадзянскую вайну яна апынулася ў дзіцячым доме. Іншы раз расказвала, як галадалі, як елі што толькі

У размовах са мною, у лістах, якія даслаў з Масквы, Мікалай расказвае пра тое, што першыя свае літаратурныя спробы зрабіў менавіта ў Рудзенску, калі вучыўся ў мясцовай школе ў чацвёртым класе

Апошні раз Мікалай Аляксандравіч наведваўся ў Рудзенск у 2003 годзе...

У размовах са мною, у лістах, якія даслаў з Масквы, Мікалай расказвае пра тое, што першыя свае літаратурныя спробы зрабіў менавіта ў Рудзенску, калі вучыўся ў мясцовай школе ў чацвёртым класе. «Тады я пісаў фантастычную аповесць, ішлі першыя палёты ў космас, усе марылі пра прафесію касманаўта, – згадвае Мікалай Старадымаў. – І аповесць, наколькі я памятаю, была пабудаваная на маіх касмічных фантазіях. Адзін раз на тыдзень

УЖЫТКОВЫ ПОСУДА і ЭКСКЛЮЗІЎНАЯ КЕРАМІКА

Юбілей Радашковіцкай «Белхудожкерамики»

Сёлета ў жніўні старэйшае керамічнае прадпрыемства Беларусі адзначыла свой 70-гадовы юбілей.

Яно было заснаванае як прамкамбінат па вытворчасці рознага хатняга начыння і мэблі. У 1974 годзе на яго базе арганізаваная буйная керамічная вытворчасць. Сыравіннай базай стаў глінны кар’ер «Гайдукоўка», што знаходзіцца паблізу Радашковічаў. А з 1980 года быў адноўлены і выраб мэблі – выпускалася вядомая на Беларусі кухня «Вязынка».

Сённяшні камбінат – буйная вытворчасць, дзе працуюць 350 чалавек. Штомесяц вырабляецца каля 300 найменняў розных вырабаў: ад тэматычных эксклюзіўных сувеніраў да паўсядзённага посуду. Вырабы карыстаюцца попытам у Беларусі, а таксама экспартуюцца ў Расію, краіны Балтыі і Казахстан, плануецца арганізаваць пастаўкі ў Германію і Польшчу.

Для вытворчасці керамікі выкарыстоўваецца айчынная гліна без ніякіх дадаткаў. Палівы, фарбы і дэкол для вонкавага пакрыцця імпартаюцца з Расіі, Італіі, Чэхіі ды Кітая.

Адметнасцю Радашковіцкай вытворчасці сталі керамічныя жароўні і гаршкі для запякання страваў, якія можна выкарыстоўваць у розных тыпах пліт і печаў: газавых, электрычных, мікрахвалевых. Адзіная ўмова тое, што ставіць іх трэба ў халодную пліту і нагрываць (а таксама астуджваць) паступова.

Майстры прадпрыемства беражліва захоўваюць і развіваюць народныя

традыцыі вырабу керамікі. У савецкі час на заводзе працавала мастацкая група з 11 чалавек, сёння мастакоў чацвёра. Сярод іх – пачынальнік вырабу радашковіцкай керамікі Аляксей Міхайлавіч Паддубны, які прыйшоў на прадпрыемства пасля заканчэння Мінскага тэатральна-мастацкага інстытута (цяпер Акадэмія мастацтваў) і працуе дагэтуль. Яго досвед пераймае таленавітая моладзь. Іх працы можна не толькі ўбачыць, але і набыць (дарэчы, без гандлёвай нацэнкі) у краме прадпрыемства.

Шырокая палітра відаў, тыпаў, тэхнікаў вырабу прадстаўленая ў зале Музея керамікі, дзе сабраны асартымент за ўсю гісторыю існавання прадпрыемства. Акрамя вырабаў серыйнай вытворчасці, тут экспануецца велізная колькасць высокамастацкіх эксклюзіўных аўтарскіх працаў, якія ўраджаюць сваімі формамі і колеравай гамай.

Музей прадпрыемства – адно з найцікавых месцаў для экскурсійнага паказу і абавязкова павінен быць уключаны ў маршруты пры наведванні турыстамі Радашковічаў і яго наваколля.

«Краязнаўчая газета» сардэчна віншуе калектыв прадпрыемства з юбілеем і жадае поспехаў у справе захавання і развіцця народных традыцый.

Наталі КУПРЭВІЧ

Ігар Пракаповіч

Назвы нашых вёсак

(Працяг. Пачатак у №№ 30–33)

Гіруці – вёска за 36 км на захад ад Паставаў, за 2,5 км на захад ад Лынтупаў. У 1873 годзе была ў Лынтупскай воласці Свянцянскага павета, уваходзіла ў маёнтак Раманішкі, які належаў Ксаверыю Даўгялю. Назва паходзіць ад прозвішча *Гіруць*, якое ў сваю чаргу ўтварылася ад літоўскага слова «*giria*» – «лес». На Пастаўшчыне сустракаецца даволі многа прозвішчаў з асновай «гір»: *Гіруць, Гірін, Гір’ят, Гірдзеі, Гірстун*.

Глінскія – вёска за 37 км на паўднёвы ўсход ад Паставаў, за 13 км на паўднёвы ўсход ад Дунілавічаў. Вядомая з 1873 года ў Ваўкалацкай воласці Вілейскага павета. Назва паходзіць ад прозвішча пасяленцаў – *Глінскіх*. Гэтае прозвішча і зараз сустракаецца на Пастаўшчыне.

Гліншчына – вёска за 23 км на ўсход ад Паставаў, за 2 км на захад ад Дунілавічаў. Вядомая з пачатку ХХ стагоддзя, была ў Дунілавіцкай воласці Вілейскага павета. Вёска знаходзіцца на ледавіковых марэнных узгорках, для якіх характэрныя *гліністыя глебы*, што і стала асновай для ўтварэння назвы ўрочышча, а затым і вёскі.

Гогава – вёска за 10 км на паўднёвы ўсход ад Паставаў на правым беразе ракі Лучайкі. Вядомая з 1873 года ў Манькавіцкай воласці Вілейскага павета. Назва транзімічная, паходзіць ад імя *Гога*, якое з’яўляецца мясцовай трансфармаванай формай кананічнага імя *Георгій*, што значыць з грэчаскай «*земляроб*».

Гражулі – вёска за 31 км на захад ад Паставаў. Вядомая з пачатку ХХ стагоддзя ў Камайскай воласці Свянцянскага павета як вёска і засценак Нарвойта. Назва паходзіць з літоўскай мовы, дзе «*grazi*» азначае «прыгожа, цудоўна».

Гродзі – вёска за 19 км на захад ад Паставаў каля возера Янкішкі. Назва, верагодна, паходзіць ад славянскай асновы «*град*» (польскае «*grad*») у значэнні «ўмацаванае месца», «замак». Параўнаем з назвай горада «Гродна». Ад паселішча ўтварылася прозвішча *Гродзь*, якое сустракаецца зараз на Пастаўшчыне.

Гроцкаўшчызна – вёска за 35 км на захад ад Паставаў, за 3 км на поўдзень ад Лынтупаў. Назва ўтвораная ад славянскай асновы «*груд*»: у польскай мове «*grad*» – «узвышша», «сухое месца сярод балота». Сапраўды, вёска ляжыць на невялікім узвышшы ў вялікім лясным масіве каля ладнага па памерах балота.

Груздава – вёска за 15 км на паўднёвы ўсход ад Паставаў. Былое мястэчка. Паходжанне назвы мясцовага жыхары выводзяць ад *грыбоў груздоў*. Маўляў, у часы, калі вакол паселішча спрэс цягнулася пушча, тут іх расло вельмі багата. Насельнікі вёскі і ваколіцаў назапашвалі грузды на зіму, што давала ім магчымасць выжыць у пару няўроду ці бяскарміцы. Больш верагоднай можна было б прызнаць версію пра ўтварэнне Груздава ад слова «*груд*» – «узгорак», «курган», што добра стасуецца з рэльефам мясцовасці, бо цэнтральная частка вёскі ўзвышаецца над ваколіцамі на 15–20 метраў. У польскай мове ёсць слова «*gruz*», якое мае значэнні «шчэбень» і «разваліны», «руіны». Звернем увагу і на тое, што «шчэбню» ў беларускай мове адпавядае сінонім «друз». Гэта сведчыць пра тое, што і польскі, і беларускі тэрміны маюць агульную славянскую аснову, у якой толькі адбылося чаргаванне блізкіх гукаў. У літоўскай мове таксама ёсць блізкае па значэнні слова «*gruzdas*» – будаўнічае смецце, друз.

(Працяг на стар. 8)

(Працяг. Пачатак на стар. 7)

Грыдзькі – вёска за 8 км на паўночны ўсход ад Паставаў, за 3 км на захад ад Навасёлка. Вядомая з 1873 года як уладанне Тызенгаўзаў у Пастаўскай воласці Дзісенскага павета. Назва паходзіць ад старажытнаславянскага тэрміна «грыдзь» – так у даўнія часы называлі ваяроў малодшай княжацкай дружыны.

Грынвальды – вёска за 34 км на ўсход ад Паставаў, за 2 км на паўнач ад Казлоўшчыны каля возера Грынвальды, былы маёнтак. У пачатку XX стагоддзя была ў Луцкай воласці Дзісенскага павета. Назва паходзіць з нямецкай мовы, дзе «grun» – зялёны, «wald» – лес. Магчыма, вёска названая ў гонар знакамітай Грунвальдскай бітвы 1410 года.

Грэйцева – вёска за 12 км на ўсход ад Паставаў, за 1,5 км на паўднёвы ўсход ад Навасёлка. Вядомая з 1873 года ў Лучайскай воласці Вілейскага павета. Назва патранімічная, паходзіць ад літоўскага імя *Greitas*, што азначае «хуткі».

Губіна – вёска за 35 км на ўсход ад Паставаў, за 1 км ад чыгуначнай станцыі Навадруцк. Існавала ў 1860-я гады. Назва, верагодна, паходзіць ад старажытнаславянскага тэрміна «губа» ў значэнні «сядзіба», «двор», «хата», «мыза» (паводле У.І. Даля). Прозвішча Губін на Пастаўшчыне не сустракаецца, хаця ў даўнейшыя часы чалавек з такім прозвішчам мог тут жыць і ад яго магла пайсці назва.

Гудзлішкі (Гудзелішкі) – вёска за 28 км на захад ад Паставаў, за 11 км на паўночны ўсход ад Лынтупаў на мяжы з Літвой. Назва паходзіць з балцкіх моваў. У літоўскай «*gudas*» – «чужы». Гудамі продкі летувісаў называлі славянаў (беларусаў), якія для іх былі чужынцамі. З гэтага вынікае, што вёска здаўна была населеная славянамі-крывічамі. На Пастаўшчыне сустракаюцца прозвішчы з асновай «гуд»: *Гудас, Гуданец, Гудоўшчыкаў*.

Гумбяны – вёска за 29 км на захад ад Паставаў, за 5 км на паўночны ўсход ад Лынтупаў. Назва паходзіць ад літоўскага апелятыва «*gumbinas*» – «узгорчак». Яна вельмі дакладна характарызуе геаграфічную асаблівасць паселішча: невялікая вёсачка займае верхнюю частку невялікай гары.

Гуменнікі – вёска за 18 км на паўднёвы захад ад Паставаў, за 12 км на паўднёвы ўсход ад Камаяў. Назва ўтвораная ад асновы «*гумно*» – вялікая халодная будыніна для захоўвання сена, складвання і абмалоту збожжа.

Гурніца – вёска за 26 км на захад ад Паставаў, за 9 км на ўсход ад Лынтупаў. Вядомая з пачатку XX стагоддзя ў Лынтупскай воласці Свянцянскага павета Віленскай губерні. Назва ўтвораная ад польскага слова «*góra*» (*гара*) – «гара», што дакладна адлюстроўвае галоўную асаблівасць мясцовасці – наяўнасць высокіх узгоркаў, сярод якіх і помнік гісторыі – курган «магіла рыцара».

Гута – вёска за 24 км на ўсход ад Паставаў, на рацэ Галбяіцы каля возера Галбея. Вядомая з 1905 года, калі купец Каган купіў у графа Пшаздзецкага ўчастак лесу і ў 1913 годзе пабудаваў шклозавод. Славянскі прамысловы тэрмін «*гута*» паходзіць ад нямецкага «*hütte*» ў значэнні «пабудова», «плавільня», «металургічны завод». У Беларусі гэты тэрмін адносіцца пераважна да шклозаводаў. Да нядаўняга часу ў вёсцы Гута знаходзіўся шклозавод.

Гутары – вёска за 6 км на ўсход ад Паставаў каля ракі Лучайкі. Вядомая з 1873 года ў Манькавіцкай воласці Вілейскага павета Віленскай губерні. Назва паходзіць ад тэрміна «*гута*» ў значэнні «шкляны завод»; «*гутар*» – чалавек, які працаваў на гэтым заводзе. У Пастаўскім раёне сустракаюцца прозвішчы Гутар (вельмі шырока), Гутараў. Разам з гэтым нельга выключыць і версію паходжання назвы ад беларускага дзеяслова «*гутарыць*» – «размаўляць». З гэтага вынікае і мянушка: гутар – чалавек, які любіць пагаварыць.

Гэйбавічы (Гейбавічы) – вёска за 26 км на захад ад Паставаў. Вядомая з 1873 года як уладанне Сулістроўскіх у Камайскай воласці Свянцянскага павета. Назва патранімічная, паходзіць ад прозвішча *Гейбавіч*, якое ўтварылася ад літоўскага імя *Geibas*, што азначае «слабы, хілы». На Пастаўшчыне і зараз сустракаюцца прозвішчы *Гейбавіч, Гайбовіч*.

(Працяг будзе)

Фота Наталі КУПРЭВІЧ

Верасень

14 – Нацыянальны акадэмічны тэатр імя Янкі Купалы (Мінск; 1920), старэйшы тэатр Беларусі, сімвал беларускай тэатральнай культуры – 90 гадоў з часу адкрыцця.

15 – Мінская духоўная семінарыя імя Трох Свяціцеляў Беларускай Праваслаўнай Царквы Беларускага Экзархата Маскоўскага Патрыярхату (в. Жыровічы Слонімскага р-на; 1785) – 225 гадоў з часу заснавання.

17 – Гродзенская абласная навуковая бібліятэка імя Я.Ф. Карскага (1830), лаўрэат прэміі «За духоўнае адраджэнне» (2008) – 180 гадоў з часу заснавання.

17 – Лейка Кандрат Тодаравіч (1860, Слонімскае р-н – 1921), пісьменнік, драматург, перакладчык, педагог, аўтар першай п'есы для беларускага лялечнага тэатра («Снатворны мак»; 1912) – 150 гадоў з дня нараджэння.

21 – Мусінскі Сяргей Сцяпанавіч (1920–2008), архітэктар, сярод працаў якога архітэктурны ансамбль Ленінскага праспекта ў Мінску (цяпер праспект Незалежнасці), мемарыяльны комплекс «Вязынка» і інш., заслужаны архітэктар Беларусі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі (1968) – 90 гадоў з дня нараджэння.

29 – Сахараў Сяргей Пятровіч (1880, Полацк – 1954), культурна-асветны дзеяч, фалькларыст, этнограф, педагог, публіцыст, удзельнік культурна-грамадскага жыцця беларусаў у Латвіі – 130 гадоў з дня нараджэння.

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

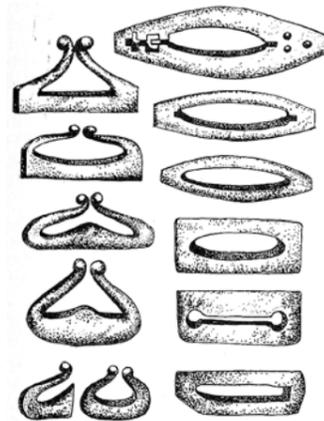
(Пачатак у № 1 за 2003 год)

КРЫЛО – прыстасаванне, якім пчалары змяталі пчолаў з сотаў, калі ўвесну падмяталі вулей, пад час кантрольнага агляду цягам сезона, а таксама пры аграбні раёў у раёўню. Называлася таксама крылка. Звычайна гэта было крыло дзікай або свойскай птушкі (найчасцей гусінае). У наш час скарыстоўваюцца шчоткі з свінога ці конскага воласу. Гаспадыні крылом прыбіралі з прыпечка смецце.

КРЫПТА (лац. *crypta* ад грэч. *krupete* – крыты падземны ход, тайнік) – 1) у Старажытным Рыме – скляпеністае падземнае або паўпадземнае памяшканне; 2) у сярэднявечнай заходне-еўрапейскай архітэктурцы – капліца пад храмам (звычайна пад алтарнай часткай), месца ганаровых пахаванняў. У Беларусі крыпты вядомыя ў культурных збудаваннях XVI – пач. XX стст.: пад касцёламі езуітаў і бенедыкцінак у Нясвіжы (фамільныя скляпы князёў Радзівілаў), езуітаў у в. Юравічы Калінкавіцкага раёна, брыгітак у Гродне, у капліцах-пахавальнях у в. Закозель Драгічынскага раёна і г.п. Мір Карэліцкага раёна.

КРЭСІВА, красалка – металічная прылада для выкрасання аг-

ню з крэменю. Вядомая з эпохі жалезнага веку. Зробленае з нераўнамерна навуглароджанага металу з наступнай тэрмаапрацоўкай (гартаваннем). Высечаная з крэменю іскра падпальвала цэру (мяккую, пушыстую, накішталт ваты, масу з вываранага, вымачанага і высушанага дрэўнага грыба, са струхнелага дрэва вярбы, бярозы, арэшніку). Крэмень, крэсіва і цэру звычайна насілі з левага боку пояса ў магаляйках (адмысловых скураных капшуках). Са з'яўленнем у XIX ст. запалак сфера бытавання крэсіва пачала звужацца. Давялося вярнуцца да такога спосабу здабывання агню пад час нямецка-фашысцкай акупацыі, карысталіся ім і партызаны.

Калачападобныя двухязвовыя авальныя крэсівы IX–XIV стст.

Магалеяка для крэсіва XIX ст.